

Výber z archívnych dokumentov Správy tlačového dozoru

Skúsenosti PV – Správy tlačového dozoru pri kontrole časopisu MLADÁ TVORBA

(Správa tlačového dozoru, Sekr. 0147/58)

Od založenia časopisu Mladá tvorba (september 1956 – vydáva Sväz slovenských spisovateľov) prekontrolovali sme 25 čísiel, v ktorých bolo prevedených celkom 24 zásahov. Vo väčšine prípadov išlo o veľmi vážne zásahy. Boli vypustené celé články, ba z niektorého čísla aj viac článkov niekedy zásadného charakteru, majúceho aj význam pre líniu časopisu. Všetky zásahy sú z kategórie „všeobecný záujem“.

Podľa nášho názoru nutnosť zásahu tlačového dozoru vyplývala z toho, že redakcia nesprávne pochopila uzávery XX. sjazdu Komunistickej strany Sovietskeho sväzu, ako aj opatrenia našej strany, čím niektoré príspevky, ktoré chceli uverejniť, dostávali sa do rozporu s líniou strany v oblasti kultúry. Nazdávame sa, že redakcia nevytvorila koncepciu časopisu, ktorá by zodpovedala línii strany a v hľadaní nových foriem umeleckého prejavu dostávala sa niekedy na protistranickú platformu.

Prevedené zásahy možno zadeliť do týchto skupín:

Už v prvých číslach prejavili sa nesprávne názory a tendencie, vyplývajúce, podľa nášho názoru, z malomeštiackeho liberalizmu, nesprávneho pochopenia uzáverov XX. sjazdu KSSS. Odrazilo sa to v koncepciách niektorých článkov, ktoré objektívne bez ohľadu na subjektívny zámer redakcie vyznievali proti nášmu spoločenskému zriadeniu, proti strane a jej vedúcej úlohe, proti stranickým a ústavným činiteľom.

Tak napríklad pripravovaný článok Ernesta Špitza „O PALETE...“ (číslo 1 – september 1956) útočí proti zodpovedným činiteľom.

Citujem časť z pôvodného znenia článku:

„... Spôsob, akým sa ignorujú potreby umelcov, nesvedčí o vysokej vyspelosti zodpovedných činiteľov A tak sa stáva, že sme tu my, ktorí nemáme nič, a oni, ktorí tomu napomáhajú, alebo sa majú nadprirodzene dobre.“

V bájke Jozefa Tallu „Slnko vychádza ráno“ (pripravovanej do 4. čísla – december 1956) je zneužitý žáner satiry. Túto bájkou autor utiahnutý za svoje symboly, podobenstvá zvierat (personifikáciu) nepoužíva na kritiku a pranierovanie neresti ľudí, ale na zosmiešnenie a ironizáciu nášho zriadenia.

Článok Štefana Brugu „VÄČŠIA NÁROČNOSŤ A ČO ĎALEJ“ /pripravovanej do 3. čísla – november 1956/ obsahuje rad nesprávnych názorov o úlohách spisovateľov, pričom autor sa stavia proti usmerňovaniu a vedúcej úlohe strany.

Citujem pôvodné znenie článku:

„... Kedysi boli spisovatelia vedúcimi činiteľmi spoločnosti, duchovnými vodcami. Naši sa tejto krásnej funkcie /za výdatnej pomoci radcov/ zriekli. Masovo a dobrovoľne. Nechali za seba myslieť, či nemyslieť iných. Z vodcov nás sa stali príveskami, z predzvestovateľov budúcnosti glosátormi prítomnosti, z objavovateľov hlásne trúby všeobecne známeho. Chceli byť riadení a je prirodzené, že sa stali podriadenými. Namiesto, aby oni učili, upozorňovali, predvídali, nechali sa poučať. Teraz sa im všeličo nepáči. No nenadarmo sa hovorí – podaj čertovi prst...“

Obdobného zamerania je aj prejav Milana Rúfusa „NÁSTUP GENERÁCIE“ prednesený z príležitosti otvorenia výstavy mladej generácie dňa 20. januára 1957 a ktorý bol zverejnený po prepracovaní /v Mladej tvorbe číslo 2 z januára 1957/.

Citujem pôvodné znenie prejavu:

„... A tu sa priveľa rozkazovalo. Revolúciu v tlení nerobí jedna náhlivá a presadzovaná teória, pretože v umení jedinou skutočnou revolúciou je umelecký čin. A práporom umeleckého činu nie sú proklamácie a uznesenia... Nech sú názory tých, ktorí tu vystavujú, v budúcnosti i teraz akokoľvek rôzne, v jednom sa stretáme. Hierarchiu hodnôt – ňou sa budeme spravovať v taseň i v živote – neprijímame už od nikoho zhora... Rovnejšie povedané, nemiešajte sa nám toľko do roboty a nemenujte nás individualistami pre veci, ktorým nie celkom rozumiete!...“

Podobnú koncepciu a tón má aj báseň Ivana Mojíka „HOVORIA, ŽE NIE SOM S LUDOM“ /pripravovaná do 1. čísla – január 1957/. Za vyvrcholenie tejto koncepcie možno považovať uverejnenie úvodného článku v čísle 8 – 9 – rok 1957 „Nevyhnutnosť vlastnej skúsenosti“ a článok V. Mináča „Ešte stále zamračené“.

Redakčná rada Mladej tvorby na čele so súdruhom Ferkom namiesto toho, aby previedla analýzu doterajšej koncepcie časopisu na základe straníckych dokumentov, bez ohľadu na adresnú kritiku poskytla publicitu článkom, ktoré nemožno ináč hodnotiť ako nesúhlas s kritikou na Mladú tvorbu, vyslovenou v Stanovisku Ústredného výboru KSS k niektorým nesprávnym názorom a zjavom na ideologickom úseku a v referáte s. Hendrycha prednesenom na zasadnutí Ústredného výboru Komunistickej strany Československa dňa 13. júna 1957 na adresu Mladej tvorby. Články sú v príkrom rozpore s uvedenými straníckymi dokumentami.

Pre konfrontáciu citujem zo Stanoviska Ústredného výboru KSS k niektorým nesprávnym názorom a zjavom na ideologickom úseku:

„Vo výchove mladej literárnej generácie má mimoriadne významnú úlohu časopis Mladá tvorba. On má zoskupovať okolo seba všetky mladé talenty. Redakčná rada Mladej tvorby má cieľavedome viesť mladých básnikov i prozai-

kov k nadobúdaniu umeleckého majstrovstva, ale rovnako a súbežne s tým k správne ideovému postoju v ich umeleckej tvorbe, správne chápaniu triednosti a stranickosti umenia. Žiaľ, nemožno povedať, že by túto úlohu uspokojivo splnila – čísla Mladej tvorby sú poznačené nejednou známou bezradnosti, tápania, blúdenia, ktoré nemožno celkom dobre vysvetliť len prirodzeným hľadaním vlastného umeleckého výrazu. Na niektorých prácach mladých autorov až príliš vidno odraz falošných názorov, ktoré sa v poslednom období objavili. Nič nie je tak neprirodzené u mládeže, ako únik od skutočnosti, ako je popri prirodzenej a zdravej túžbe poznať svet – nezdravý, pesimistický svetobôľ, ktorý sa na stránkach Mladej tvorby objavil a chcel sa vydávať akoby za program.“

Citujem z reagentie na uvedených dokumentoch z úvodného článku Mladej tvorby „Nevyhnutnosť vlastnej skúsenosti“, ktorá bola vypustená:

„... Po druhé, že Mladá tvorba bola a je časopisom príslušníkov tej generácie, ktorá prežívala azda najviac otrasov a zmätkov. Po tretie, že snaha vyrovnat' sa s ostňami problémov viedla mladých autorov – prispievateľov Mladej tvorby – k pokusom riešiť aj také spoločenské a morálno-umelecké otázky, na ktoré im nestačili ani sily, ani možnosti.

Škoda, že časopisy a diskutéri, kritizujúci nedostatky príspevkov v Mladej tvorbe, nevychádzali vždy z podrobnej analýzy a namiesto k pravdivým uzáverom smerujúcim k objektívnosti, uspokojili sa s povrchnými úsudkami o prenikaní pesimizmu bezvýchodnosti a iných chorôb do línie Mladej tvorby, ba aj s neodôvodneným podozrievaním autorov. Takéto tvrdenia, snažiac sa z jednotlivých príspevkov vyvodit' uzáver, že ide o program, líniu časopisu, boli konjunkturalistické a falošné. Lebo len tak sa mohlo stať, že sa nikdy neobjavili slová: to a to o Grečnerových, Mináčových, Škamlových článkoch je preto a preto zlé, to a to je zlé v poviedkach Blažkovej, Čeretkovej, Kota, to a to je zlé v básňach Skukáľkových, Mojíkových, Feldekových a iných – ale len všeobecne bohorovné administratívne /a ničím nepodložené/ výnosy: Mladá tvorba uverejnila rad /!/ nesprávnych príspevkov.“

Citujem z článku V. Mináča „Ešte stále zamračené“, ktorý bol celý vypustený:

„Najpohodľnejšie je obžalovať autorov a usvedčiť ich – máme toľko obžalovácich a usvedčujúcich nálepiek! Je tu aj výlučnosť videnia, aj netypičnosť, aj čierne okuliare, aj strata perspektív a je tu aj pesimizmus a ohováranie skutočnosti – zbrojnica krátkozrakých je preplnená a stačí do nej siahnúť so zažmurávanými očami. To je najpohodľnejšie a najbezpečnejšie pre krátkozrakých; je to najnebezpečnejšie pre literatúru i pre samotnú skutočnosť. To je pokračovanie v ceste pretvárk, to je predlžovanie víťazstva fikcie a skutočnosti nad skutočnosťou samou, to je dôsledkom výchovy k cynizmu a neviere...“

... Je to generácia, ktorá počula nespočetne veľkých slov, ktorú sme živili masovým nadšením a skoro rajskými sľubmi o budúcnosti; je to mládež, ktorá stavala trate a priehradý, ktorá žila v prísnych, až prudérnych mravných normách, mládež ušľachtilá a sebaobetavá, pracovitá a čestná, ale aj mládež priveľmi sebavedomá a priveľmi hlučná pri tleskaní, mládež, ktorá priveľmi verila svojej sile a ktorá priveľmi stotožnila socializmus so sebou a s masovým hnutím, mládež jednostranne vzdelaná, zapálená, ale nepoznávajúca. Možno povedať, že sme urobili všetko, aby táto generácia vstupovala do života bezbranná proti skutočnosti...

... A bola tu snaha vychovať akúsi masovú osobnosť, nezmyselná a nebezpečná snaha: mladí ľudia teraz v úzkostiach hľadajú vlastnú tvár. Má o tom všetkom mladý spisovateľ mlčať? Nie a tisíc raz nie!...

Cesta z dezilúzie nevedie cez zamlčovanie, ale cez vypovedanie všetkého; mládež musí objaviť svoje skutočné postavenie vo svete, aby znovu našla zmysel svojho snaženia. Socialistické ideály sú dosť pevné a zdravé, aby vydržali akákoľvek skúmanie.“

Je zaujímavé, že súdruh Ferko pri prejednávaní zásahov v úvodnom článku „NE-VYHNUTNOSTĽ VLASTNEJ SKÚSENOSTI“ a Mináčovho článku „EŠTE STÁLE ZAMRAČENÉ“ tieto čiastočne obhajoval tým, že údajne i súdruh Klokoč, vtedajší vedúci IV. odd. Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska sa vraj vyjadril, že v Stanovisku Ústredného výboru KSS k niektorým nesprávnym názorom a zjavom na ideologickom úseku, časť týkajúca sa kritiky Mladej tvorby nie je vraj celkom správna. Zistili sme, že toto tvrdenie s. Ferka je nepravdivé a vymyslené.

Vyskytli sa i články zamerané proti sovietskym skúsenostiam, respektívne ich zosmiešňovali.

Napríklad satirická báseň od T. Janovica „SATIRA LEN PRE UVEDOMELÝCH A PREKÁDROVANÝCH SÚDRUHOV“ /ktorá bola vypustená z 1. čísla – september 1956/, urážlivo s veľkou iróniou zosmiešňuje a tým aj diskredituje sovietske skúsenosti.

Citujem:

Napísal jeden redaktor:

„Sovietske pivo – to náš vzor!“

Podotkol druhý redaktor:

„Sovietska móda – to náš vzor!“

Nadchol sa tretí redaktor:

„Sovietska bryndza – to náš vzor!“

Pridal sa štvrtý redaktor:

„Sovietske autá – to náš vzor!“

Zarečnil piaty redaktor:

„Sovietsky Komenský – náš vzor!“

a potom šiesty redaktor:

„Sovietske omyly – náš vzor!“

V článku „O KÁVE S RUMOM A INÝCH MALIČKOSTIACH“ /číslo 2 – z októbra 1956/ okrem iného sú aj nevhodné narážky voči nášmu pomeru k Sovietskemu sväzu ako nášmu vzoru. Autor sa snaží i tu nahovoriť čitateľovi, že nepriateľmi SSSR sú nielen zvyšky vykorisťovateľských tried, ale značná časť nášho ľudu. Článok mal byť zverejnený v čase, keď v Maďarsku kontrarevolúcia najviac šírila protisovietskú propagandu.

Citujem pôvodné znenie z článku:

„... Za posledné roky naučili sme sa obstojne skandovať „Komsomol je náš vzor“ a podobnú rytmizovanú prózu, žiaľ, zväčša len skandovať... Či nie je tak, že sa slovný obrat „podľa sovietskeho vzoru“ používa u nás niekedy s kvapkou ironie – a nielen medzi ľuďmi, ktorí patria, ako sa vraví a ako je aj pravda, medzi „zvyšky vykorisťovateľských tried?““

V niektorých článkoch a diskusiách po II. sjazde čl. spisovateľov prejavovali sa v názoroch jednotlivcov nesprávne iluzionistické pochopenia politiky súžitia krajín s rozličnými spoločenskými systémami. Pravdepodobne pod vplyvom týchto nesprávnych názorov začali sa na stránkach Mladej tvorby objavovať príspevky dovoľávajúce sa napodobňovania západnej literatúry bez ohľadu na triednosť a jednotu formy a obsahu v literatúre. Liberalistické názory na úkor straníckosti a správneho ideového zamerania nadobudli takú silu a trúfalosť v článkoch, že pod zámienkou hľadania mnohotvárnosti a foriem umeleckého prejavu sa ustavične dovoľávali po západných vzoroch.

Napríklad citujem z rubriky „ZO ZÁPISNÍKA“ /Mladá tvorba číslo 1 – september 1956, strana 33/:

„... Najvyšší čas, aby sme konečne videli americkú literatúru v celej šírke. ... Všetci by sme s radosťou uvítali povedzme nejaké Parížske nocturno, Svitanie nad New Yorkom, Argentínske večery. Holandský denník, Potulky po Portugalsku – nie je už načase umožniť niekomu, aby nám ich napísal?...“

Obdobné dovoľávanie sa západnej literatúry nachádzame i v článku Petra Horniaka „Čo si prečítame“ /Mladá tvorba číslo 1 – september 1956, strana 36/, z ktorého citujem:

„... A aké klapky mala na očiach tá naša vydavateľská kobyľka! Videla toho hrozne málo – i to zle. Nazdávam sa, že keby toho videla povedzme zo svetovej literatúry ešte menej, nevidela by vôbec nič. Celá rozmanitá košatá záhrada literatúry akoby sa v jej očiach scvrkla a zošedivela – presne rečeno, akoby sa zmenila v plot s nápisom „Čerstvo natreté!“, ktorý nám dokonale zabránil čo i len nahliadnuť do záhrady plnej kvetov i stromov, obsypaných ovocím.“

Na dokreslenie tejto koncepcie Mladej tvorby nám slúži aj článok „KRÍZA SVETOVEJ LITERATÚRY“ od profesora dr. Hans Mayera, literárneho kritika a teoretika, ktorý bol zverejnený v Mladej tvorbe číslo 11 – január 1957 na strane 22, kde okrem iného sa hovorí:

„... Avšak moderná literatúra nie je možná bez znalosti modernej literatúry. Jej neznalosť a nezáujem o tendencie najdôležitejších moderných literárnych zjavov vypomstí sa v každom prípade stagnáciou a sterilnosťou... Ak chceme u nás zmeniť nepriaznivú literárnu klímu, začnime sa teda úprimne a vážne vyporiadavať s moderným umením a literatúrou v najširšom rozsahu! Skoncuje s tým, že Kafka je aj naďalej u nás zatajovanou postavou, že zaujímať sa o Faulknera alebo T. Wildera je skutok kladený na roveň ilegálnej činnosti!... Mnohé bežné axiómy bude treba vziať pod lupu. Musíme vychádzať z konkrétneho diela a nie z pojmov: realisticky, typicky, pozitívny, optimisticky a podobne. Nenazývame pozitívnym len to, čo ukazuje perspektívy!“

K týmto článkom možno zaradiť i článok „STRETNUTIE SO SVETOVOU ARCHITEKTÚROU“ uverejnený v 5. čísle – rok 1957 na strane 142. Zdá sa nám príliš obdivujúci a vyzdvihujúci západnú architektúru.

Citujem aspoň dve časti:

„Nie je to poklonkovanie pred západnou architektúrou, ak povieme, že sme sa veľa poučili. Lebo sme sa presvedčili, že architektúra Západu nie je len strohá, chladná, holá, nič nehovoriaca, že práve tak vie byť neraz radostná, nadväzujúca na národnú tradíciu, aj národná, dokonale krásna.

Aj Československo vystavovalo to najlepšie, alebo – presnejšie povedané – malo možnosť vystavovať svoj výkvet architektúry. Predsa sme však jasne vycítili, v akej kríze a stagnácii sa nachádza naša architektúra v porovnaní napríklad s architektúrou švajčiarskou, švédskou alebo holandskou.“

Redakcia Mladej tvorby poskytla publicitu aj takým článkom, ktorých snahou bolo propagovať pomery v juhoslovanskom umení vôbec a literatúre zvlášť, ktoré podľa nášho názoru boli odrazom sociálno-ekonomického, politického a ideologického chaosu, prameniaceho z revizionistickej politiky SKJ. Tak napríklad do 4. čísla Mladej tvorby z decembra 1956 redakcia pripravila článok „CESTY NOVEJ JUHOSLOVANSKEJ LITERATÚRY“, ktorý na náš zásah nebol zverejnený.

Citujem z článku:

„Vývoj juhoslovanskej povojnovej literatúry možno rozdeliť do dvoch hlavných období. Po prvé je to tzv. obdobie teórie socialistického realizmu. Toto obdobie sa v politickom a hospodárskom vývoji v podstate kryje s etapou tzv. administratívneho socializmu, ktoré trvá približne do polovice roku 1950.

– Čo mienite etapou tzv. administratívneho socializmu? – znie moja otázka.

– Obdobím administratívneho, poľahke štátneho socializmu nazývame u nás etapu, ktorá sa vyznačuje dominantnou úlohou štátu pri správe a riadení hospodárstva...

... Medzitým však naše hospodárstvo dosiahlo taký stupeň, že administratívne spravovanie začalo prejavovať negatívne javy a tendencie. Podniky venovali

hlavnú pozornosť kvantitatívnemu plneniu plánu na úkor kvality. Centralizované a detailné plánovanie viedlo k nehybným chybám pri sortimentácii a distribúcii tovaru. Prejavili sa tiež nedostatky pri bezprostrednom, materiálnom zainteresovaní robotníkov na úspešnej výrobe podniku ako celku a tak ďalej. No najväčšie nebezpečenstvo predstavovali u nás, spisovateľov sa najviac dotkli, tendencie byrokratizmu ako spoločenského javu, nevyhnutného v systéme, v ktorom má štátny aparát monopol na spravovanie hospodárstva.

– Pýtame sa, ako sa toto všetko odrážalo na literárnom poli? Nuž, predovšetkým presným vymedzovaním tém i foriem literárneho diela a charakteristickým vzťahom strany – lepšie povedané pracovníkov aparátu strany – nielen k literárnej, ale umeleckej tvorbe vôbec. Lebo byrokratické tendencie sa bolestne nedotýkali iba nás, spisovateľov a novinárov, ale aj ostatných umelcov, ba dokonca i vedcov. Ak som správne sledoval váš druhý sjazd spisovateľov a diskusiu v tlači, s podobnými problémami sa vy vyrovnávate dnes.“

Jednostranné a nedostatočné pochopenie výsledkov XX. sjazdu Komunistickej strany Sovietskeho sväzu i značné nepochopenie určitých vzťahov vo vnútornej i medzinárodnej situácii zo strany redakčného kolektívu Mladej tvorby málo za následok aj to, že sa prejavila snaha na stránkach Mladej tvorby zverejniť preklady z poľštiny, dovolávajúce sa zavedenia diskusie o tzv. demokratizácii kultúry podľa vzoru poľského literárneho časopisu „Po prostu“. Tak napríklad v článku „DEMOKRATIZÁCIA KULTÚRY ZNAMENÁ MNOHOSMERNOSŤ“ uverejneného v 4. čísle Mladej tvorby z roku 1956 str. 150, prevzatý z poľskej tlače sa hovorí:

„... Mnohosmernosť, t.j. koexistencia rôznych umeleckých koncepcií a stanovísk, sa možno dnes už všeobecne chápe, uznáva sa, že je potrebná, prirodzená. Zodpovedá tiež programu demokratizácie kultúrneho života, ktorého hlavnou požiadavkou bola a vždy bude sloboda tvorivého výrazu, umelcovo právo zobrazovať plnú životnú pravdu, menšiu závislosť na taktických dôvodoch, ktorých tak často zneužívajú. ... Či sa umenie obsahom revolučné a formou moderné mohlo rozvíjať v inom ovzduší ako v ovzduší jednoduchého administrovania, vychádzajúceho hoci aj zo straníckych kruhov? Dokonca aj v systéme tvorčích organizácií môžeme vidieť prejav súhlasu s mnohosmernosťou...“

Zaujímavý je aj podtitulok, ktorý dala redakcia, a preto ho citujem:

„Uverejňujeme úryvok z podnetného článku poľských estetikov Zenony Kacuzaskovej a Szymona Bójku Poznámky o kultúrnej politike. Hoci sa nestotožňujeme so všetkými jeho uzávermi, nazdávame sa, že pomôže rozviriť aj v našom časopise otvorenú a plodnú kritiku.“

Do jedného z čísiel v roku 1957 bol pripravovaný i článok „O SPISOVATEĽOVI A UMENÍ“, ktorý obsahoval niektoré state z knihy poľského literárneho kritika Adolfa

Rudnického „Belasé listky“ (1956), ktorý preložil Jozef Gazik. Článok predstavuje zámerne vytrhnuté odstavce a myšlienky z uvedenej knihy, podľa ktorých nemožno posúdiť celkovú koncepciu autora a knihy vydanej v roku 1956 v Poľsku. Úryvky sú v úplnom protiklade s našim nazeraním na postavenie a prácu spisovateľov a významu umenia v našej spoločnosti. Funkčný význam článku, keď by tento bol zverejnený, nemožno charakterizovať ináč ako nalievanie vody na mlyn reakcie vôbec a niektorých kruhov inteligencie zvlášť. Článok do Mladej tvorby bol pripravovaný i napriek tomu, že k jeho zverejneniu nebol daný súhlas do Kultúrneho života číslo 17/1957, o ktorej skutočnosti súdruh Ferko vedel.

Článok zverejnený nebol.

Za jeden z vážnych nedostatkov možno považovať aj nedostatočné riadenie diskusie na stránkach Mladej tvorby. Ukázalo sa to najmä pri diskusii „O vyučovaní slovenčiny a literatúry na stredných a vysokých školách.“

Boli zverejnené niektoré príspevky, v ktorých sa vyskytli rôzne názory. Mnohé však zverejnené byť nemohli /ako konštatuje i redakcia v závere diskusie č. 6 – 7 Mladej tvorby, strana 198/.

Záver diskusie, aký urobila redakcia, však nijako nezodpovedá vážnosti problému, o ktorom prebieha diskusia. Záver svedčí o tom, že redakcia úlohu, ktorú si postavila pred seba, nezvládla.

Záver redakcie spočíva v podstate v tomto:

„Nešlo nám natoľko o poukázanie na často zarážajúce, ale v podstate ojedinelé výstražné prípady vo vyučovaní slovenčiny v stredných školách, skôr o poukázanie na všeobecné zanedbávanie umeleckej výchovy, či už ide o literatúru hudobnú alebo výtvarnú. Ako dokazuje redakčná pošta, diskusia bola opodstatnená, znovu a ešte naliehavejšie zdôraznila význam literárnej výchovy a upozornila čitateľov Mladej tvorby – stredoškolákov – na nutnosť venovať oveľa väčšiu pozornosť všestrannému zveľad'ovaniu kultúry rodnej reči a literatúry dôkladným štúdiom, ale aj samovzdelávacou činnosťou v liter. krúžkoch a študentských časopisoch.“

V závere redakcie je postrádaný akýkoľvek rozbor, potvrdenie správnych alebo vyvrátenie nesprávnych názorov z diskusných príspevkov, či už uverejnených alebo nie. Čitateľ je odkázaný sám na seba, aby si vybral, čo sa mu hodí. Redakcia ako taká sa úplne vyhla vysloviť svoj názor, respektívne podať konkrétny návrh, ako riešiť a odstraňovať nedostatky, v jednej z otázok týkajúcich sa výchovy mládeže.

Domnievame sa, že obdobne redakcia postupuje aj v ostatných prípadoch, o čom svedčí poznámka redakcie k článku E. Grečnera „NAMIESTO POLEMIKY“ uverejnenom v čísle 5 z roku 1957, strana 153.

Redakcia v poznámke hovorí:

„Uverejňujeme polemiku E. Grečnera, aby opätovne nastolil a ešte jasnejšie formuloval svoje názory. Redakcia však nesúhlasí s jeho vývodmi, lebo povy-

šuje pasívnu podriadenosť spisovateľa faktom života na základný princíp umeleckej metódy. Redakcia sa k článkom E. Grečnera aj v súvislosti s teóriou „umenie všedného dňa“ – ešte vráti.“

Žiaľ, redakcia sa k článkom E. Grečnera nevrátila. Iba v jednom prípade v čísle 8 – 9 z roku 1957 v úvodnom článku „NEVYHNUTNOSTĚ VLASTNĚJ SKÚSENOSTI“ v 6 riadkoch znova zopakovala svoj nesúhlas uvedený v poznámke v čísle 5 z roku 1957, strana 153.

V rubrike „ZO ZÁPISNÍKA“ v 3. čísle Mladej tvorby z novembra 1956 sa nápadne objavuje tendencia, ktorú možno označiť ako protičeskú – buržoázno-nacionalistickú.

Citujem:

„... Nielsen Večerní Praha (o ktorej sme už písali v prvom čísle) nevie nič o Slovensku a jeho kultúre. Svobodné slovo zo 14. septembra 1956 zaradilo v článku „Koncertní sezóna české filharmonie“ medzi „českých autorů soudobných“ – i Jána Cíkera! Niet sa potom čo diviť, že Daily Worker priniesol v čísle zo dňa 14. septembra 1956 reklamnú správu o „slávnych českých silonových pančuchách“ (The famous Czech silon stockings), ktoré mimochodom vyrábala napríklad Slovena v Žiline. A keby kdekoľvek inde, vždy je to v Československu – pokiaľ, pravdaže uznávajú časopisy sa úradný názov našej vlasti Československo a nie iba Čechy. Zdá sa, že podaktorí novinári (a žiaľ i takí, ktorí informujú cudzinu) žijú ešte stále v dobách dobrého kráľa Karla IV.“

Na náš zásah citát nebol zverejnený.

Redakcia zverejňuje, prípadne snaží sa zverejniť také neodôvodnené tendenčné materiály, ktoré sa zaoberajú len s negatívnymi stránkami nášho života a tieto sú v mnohých prípadoch značne nadsadené a vyznievajú ako obžaloba nášho zriadenia a spoločnosti. Vanie z nich bezútešnosť, ako keby sme stáli na okraji zrútenia sa, postrádajú optimistické perspektívy.

Napríklad:

Báseň Ivana Okáliho „Prihláška do družstva“ (Mladá tvorba číslo 1 – september 1956, strana 29) kreslí agitátorov družstevnej myšlienky, ako ľudí neschopných, lumpov, ktorí sľubujú alebo vyhrážajú. „Lešenie“ /monológ človeka čias nedávnych/ od Jozefa Kota /Mladá tvorba číslo 3. november 1956, strana 88 – 90/ opisuje kádrovú prácu ako teror, ktorý ničí ľudí a rodiny.

„Neprebudený“ od Petra Balghu (Mladá tvorba číslo 2 – február 1957, strana 36 – 37). Tu autor opisuje život brigádnikov v pohraničí tak, že všetci mladí ľudia tam žijú nemravným životom a smelo možno povedať, že táto novela je pretkaná erotikou, ktorá môže brániť úspešnému náboru mládeže do pohraničia.

Ohlas na tento článok bol zverejnený i v Pravde z 30. marca 1957. Redakcia na tento ohlas reaguje v 5. čísle Mladej tvorby z roku 1957 takto:

„... Cudnosť hodná svätého Alojza, zabúrila v ušľachtilej hrudi Kornela Danáša a pohla ho napísať do Pravdy rozhorčený list čitateľa, (Pravda z 30. marca

1957), v ktorom sa ostro ohradil proti kazeniu mládeže. Medzi „pochybné čítanie“ („Beda tomu, z koho pohoršenie pochádza!“) zaradil aj poviedku Petra Balghu Neprebudený, uverejnenú v 3. čísle Mladej tvorby. Pravda, cudnosť a panický stud mu zabránil, aby si ju pozorne prečítal, tak nám podal jej obsah vo veľmi svojskej interpretácii. Pochopiteľne, takto mu muselo ujsť – ako vôbec každému, kto pre stromy nevidí les –, že poviedka má silne kritický hrot práve proti tomu, čo jej pripisuje. Že si všíma i menej ružové stránky života a že nevrhá najlichotivejšie svetlo na morálny profil časti našej mládeže? Nuž, čo sa dá robiť, v živote tiež nie je všetko ružové! ... Takto sa svojou príkladnou cudnosťou (aká rana by to bola, keby si prečítal niektorú z poviedok Marka Hasku!) zaradil medzi ľudí, ktorých už v minulom storočí šľahol Neruda štvorverším:

Bravo, páni literáti, dajte pozor na ženské!
Byť i písemnictví pošlo,
jen když bude panenské!“

/Red/

„DROZDÍKOVCI“ od Maríny Čeretskovej-Gallovej (Mladá tvorba číslo 1 – január 1957, strana 5 – 10) popisujú rozklad rodiny, ktorý nastal následkom odsúdenia otca na 8 rokov väzenia za prechovávanie agenta cudzej rozviedky. Prípád je tak vykonštruovaný, že po prečítaní tohto útvaru čitateľ nadobúda dojem, že u nás sú ľudia odsudzovaní, aj keď sú nevinní, že naše zákonodarstvo je nespravodlivé, čo v danom prípade zapríčinilo aj rozklad rodiny... Obdobné články sa objavili i v ďalších číslach.

Vyskytli sa prípady, že Mladá tvorba reagovala na niektoré opatrenia strany a vlády negatívne, akoby z pozície „svedomie národa“.

Napríklad v 3. čísle z roku 1958 báseň T. Janovica „Líškobijca“ a článok J. Blažkovej „Ja nie som ja“, v ktorom autorka zovšeobecňuje svoje subjektívne názory a ojedinelý prípad opisuje tak, akoby v našej spoločnosti boli šikanovaní drobní pracovníci ľudia za oprávnenú kritiku proti vyšším činiteľom. V oboch prípadoch sa tiež jedná o nevhodné narážky na prebiehajúcu previerku.

Citujem:

Líškobijca

“Obyvateľstvo kraja zúri –
Líšky im dlávia všetky kury!
Líšku mal Dunčo ako zaťa
a ustráchané ráta,
že dáko sa to susedia
dozvedia!

Fígľuje, húta dlho... mieni
utajiť líšku v rodokmeni!
Kde ale nájde vhodný trik?
preboha, ak to neutají...
Až nápad blysol. Stal sa Psík
najväčším líškobijcom v kraji!“

Jaroslava Blažková „Ja nie som ja“.

„... Šli sme s Martou. Zavesené. Rozprávala mi o svojom veľkom trápení (muža mala zatvoreného, možno aj sama príde o miesto) a ja som ju potešovala tými najmilšími slovami. (Máš ešte ľudí, ktorí ti pomôžu. My sme Marta, s tebou. Pozri, zbal' na nedeľu deti, príďte, trocha sa rozptýliš...)

A bolo mi dobre z toho, aká som dobrá. Jej bolesť bola pre mňa potechou, lebo som ju mohla ľutovať, vyvyšovať sa svojou ľútosťou.“

„Porada bola búrlivá. Znižovala sa administratíva a ako vždy, vyťahovali sa staré hriechy, ktoré kedysi ani neboli hriechmi. Len si spomeň, čo si mi vtedy povedal?!

Že ti celá fabrika lezie krkom. Komu lezie, nemá tu čo robiť.

– To som povedal, pravda, mal som v hlave, a dobre si spomeň – ty si platil! A povedal si, že keby sme si niekedy nevypili, tak je tu len otrava. Áno, či nie?!

A tomu hovoríš pomer k robote!

Sedela som v kúte pohrdlivo som sa usmievala. Myši! Tu sa pobijú, nakydajú na seba, ale ak to dobre dopadne, hneď cestou odtiaľ sa pomeria, znova si vypijú a odprisahajú priateľstvo až do hrobu.

Priatelia!

Riaditeľ mal už toho dosť a znenazdania sa obrátil na mňa. A čo Vlasák? Na vine bolo iste prekvapenie. Nečakanosť. Zahapkala som. – Možno... – Mohlo by sa o tom pouvažovať. Nie je celkom spoľahlivý... Nie ja som to povedala. Nie ja, veď Vlasák je môj starý spolupracovník.

Robí presne a samostatne, ale riaditeľ ho nemá v láske, lebo Vlasák ho raz verejne kritizoval – aká malichernosť.

Ja som s ním vychádzala vždy dobre. Dokonca ho mám rada a viem tiež, že sa musí starať o tri deti a že má chabé zdravie. Viem to, a predsa som povedala – mohlo by sa...

A Vlasáka uvoľnili.

To urobil ten cudzí. Prečo?

Zalíškať sa riaditeľovi? Toľko nízkosti vo mne nie je. Skutočný dôvod bol ten, že jeho žena raz o mne povedala, že som úlisná zmija.“

Vyvrcholenie nesprávnych tendencií, pre ktorá sa stala Mladá tvorba tribúnou bez ohľadu na svoje poslanie a funkčný význam, bolo 4. číslo Mladej tvorby z roku 1958.

Podľa vzoru západných atómových literátov a dogmy dekadentnej literatúry na západe L'art pour l'art redakcia umožnila, aby uvedené číslo bolo prevažne zaplnené vlastnou a prekladovou tvorbou štyroch mladých autorov: 21-ročného Ľubomíra Feldeka, poslucháča Vysokkej pedagogickej školy, 22-ročného Jozefa Mihalkoviča, poslucháča chémie, 24-ročného Jána Ondruša, knihovníka a 22-ročného Jána Stachu, poslucháča medicíny, ktorých príspevky redakcia uverejňovala už aj v minulosti.

Títo autori na základe zhody názorov na našu súčasnú umeleckú tvorbu a umenie vôbec schádzali sa v kaviarni Štefánka a vytvorili skupinu s vlastným programom, ktorý mal byť zverejnený v 4. čísle Mladej tvorby na prvej strane. Aby bolo jasné, že Štefánka je ich hlavným stanom, program začína vetou „Štefánka nás vidí sedieť trochu zachmúrených“ a celé číslo končí fotografiou čiasníka s. Kišša zo Štefánky s podtextom: „Teším sa, že Štefánka je vaším hlavným stanom. My čiasníci sme si s literátmi vždy dobre rozume-
li.“

Svoj program dokončili ukážkami vlastnej a prekladovej poézie. Program aj napriek tomu, že je tam spomínaný socializmus a socialistický realizmus, ukazuje, akým smerom by sa podľa autorov malo vyvíjať naše umenie.

Autori píšu:

„Chceme byť školou modernej vnímavosti...

Máme na mysli nie popis, ale objavenie... Všetky zážitky sú na programe každého dňa... Dnes ma môže vzrušiť otvorené okno, zajtra strana z Kapitálu. A môže ma to vzrušiť silnejšie ako iného revolúcia alebo smrť...

Povinné a voľné cviky rozoznáva len krasokorčuľovanie... Báseň je olovnica spustená do oblohy...”

V čísle zaradené preklady niektorých západných pokrokových autorov, podľa nášho názoru, majú slúžiť len ako zástierka, aby autori mohli dokázať, že idú v duchu „moderného“ svetového umenia, kde chcú „pozdvihnúť“ aj slovenskú poéziu, ktorej v programe vyčítajú, že „Slovenská poézia zosĺnla a zamilovala sa do suchej definície.“ Pritom bez akejkolvek skromnosti vytýkajú našim významným básnikom, že nevedia „robiť poéziu“:

„Mnohí zabudli a zabúdajú, ako sa to robí. Aj Kostra, aj Smrek, aj Horov, bojíme sa, že aj Mihálik.“

Pritom nezabúdajú zdôrazniť, že ich program má byť programom celej mladej generácie.

Píšu:

„... V čom je naša skupinovosť? Chceme ostatne hneď na začiatku pripustiť, že náš program neostane osamelým nepokojom štyroch, že vystihne nepokoj v celej generácii. Počítame so spoluprácou viac ako s krížením zbraní.“ – „Veríme, že sa nás v Štefánke bude stretávať čoraz viac.“

V duchu takehoto programu nesie sa celé číslo. Tvorbu autorov programu možno považovať, podľa nášho názoru, za samoučelnú, do nezmyselnosti subjektivistickú, nesenú v znamení buržoázneho „L'art pour l'art.“

Sme si vedomí toho, že mladý začínajúci autor má právo na omyly vo svojej literárnej tvorbe. Avšak „program štyroch“ nasvedčuje nezvratne tomu, že ich omyly nie sú ojedinelé, ale vcelku sú považované nimi, a teda v podstate i redakciou Mladej tvorby, ktorá im chcela dať publicitu, za líniu mladých básnikov.

Ich program a básne nie sú ničím novým. Stretávame sa s nimi už pred viac ako štvrtstoročím. Kladie formu, hru slovíčiek pred obsah, pred ideu, teda pred samotný zmysel poézie ako takej. O socialistickom realizme v ich tvorbe nemôže byť ani reči. Svoj názor vidia vedome alebo nevedome (subjektívny zmysel autora je podľa nášho názoru nie rozhodujúci, ale objektívny dôsledok) v úpadkovej západnej poézii.

V knihe Vilém Bernard „Kde básnikům se poroučí – o české literatuře za komunistické nadvlády. /Devatenáctý svazek Sklizeň svobodná tvorby. Vychází pod záštitou české kulturní rady v zahraničí. Řídí dr. Robert Vlach, Posteaek 227, LUND, Švédsko. Tisk: skånska centraltryckeriet, LUND/“ sa na strane 97 uvádza:

„Tento návrat mladých básníků k poesii subjektivní a netendenční je dalším dokladem porážky komunistického režimu v oblasti literatury; stránická tendence měla být pro každého příslušníka této generace něčím samozřejmým.“

Uskutočňovanie tohoto programu je preto objektívne plne v zhode s líniou ideologickej diverzie, ktorá je proti nám vedená zo západu.

Ako je známe, Mladá tvorba začala vychádzať krátko po XX. sjazde Komunistickej strany Sovietskeho svazu a Celoštátnej konferencii Komunistickej strany Československa na základe uznesenia II. sjazdu Svazu československých spisovateľov.

Komunistická strana Československa vyjadrila k otázkam umenia a literatúry svoje jasné stanovisko v posolstve Ústredného výboru KSČ k sjazdu spisovateľov a v hodnotení sjazdu na Celoštátnej konferencii. Napriek tomu nesprávne politické názory, nálady a tendencie odrazili sa aj v oblasti literatúry, od ktorých nebola ušetrená ani Mladá tvorba, pri hľadaní nových foriem a mnohotvárnosti umeleckého vyjadrovania tvorivého rozmachu mladých ľudí. Berúc do úvahy nutnosť svojráznosti, rozmanitosti a rozličnosti vo forme a spôsobe vyjadrovania a umeleckého zobrazovania v literatúre pri hodnotení Mladej tvorby dochádzame k názoru, že na stránky Mladej tvorby prenikli pochybné, bezideové i niektoré ideove škodlivé články a príspevky, hlásajúce maloburžoázne názory a liberalistické nálady, vďaka eklektickému a bezzásadovému prístupu k výberu príspevkov a materiálov zo strany redakcie. V stanovisku Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska bolo zdôraznené, že „redakcie musia samozrejme dbať na príťažlivosť svojich časopisov, podporovať iniciatívu autorov, dbať, aby články a literárne práce boli zaujímavé a mnohotvárne, pútavo písané, aby ich ľudia čítali so záujmom a aby sa z nich mohli poučiť. To však nemožno robiť a ani tento cieľ nemožno dosiahnuť na úkor pravdivého obsahu, správneho ideového zamerania ústupom od stránickosti k liberalizmu.“ V rozpore s uvedeným Mladá tvorba, resp. redakčný kolektív na čele so súdruhom Milanom

Ferkom pri redakčnej práci z nepochopiteľných príčin si počínali tak, ako keby chceli vytvoriť takú koncepciu časopisu a ovzdušie medzi mladými literátmi, ktoré je nezlučiteľné s politikou našej strany v procese uskutočňovania kultúrnej revolúcie.

Redakcia nevyužila pre nápravu svojich chýb ani tak významné dokumenty, ako je Stanovisko Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska k niektorým nesprávnym názorom a zjavom na ideologickom úseku, referát s. Hendrycha prednesený na zasadnutí Ústredného výboru Komunistickej strany Československa dňa 13. júna 1957. Ba práve naopak, redakcia článkom „NEVYNUTNOSTĚ VLASTNEJ SKÚSENOSTI“ a článkom „EŠTE STÁLE ZAMRAČENÉ“ sa postavila proti týmto významným straníckym dokumentom. I keď tieto názory redakcie po prejednaní na IV. odd. ÚV KSS s. Ferko skorigoval, redakcia asi nepokladala za potrebné seriózne sa s nimi zaoberať v ďalších číslach.

Za uvedené nedostatky a závary, či už zverejnené alebo vypustené, nesie plnú zodpovednosť redakčná rada (najmä jej členovia – komunisti na čele so šéfredaktorom s. Ferkom), ktorá príspevky do tlače schvaľuje. Nasvedčuje tomu i tá skutočnosť, že šéfredaktor súdruh Ferko pri prejednávaní niektorých vážnych zásahov hovoril, že nevidí ich závažnosť.

Podľa nášho názoru a ako aj z uvedeného pohľadu, ktorý nepokladáme za komplexný na časopis Mladú tvorbu, vidieť, že časopis neplní svoje základné poslanie, i keď si redakcia v mnohých svojich článkoch správne vytýčila úlohy a ciele.

Z týchto dobrých predsvzatí veľkej často skĺzala, zameriavala sa na negatívne javy nášho života a neukazovala radostné perspektívy. Preto neplnila svoju základnú úlohu a nestala sa vychovávateľom a usmerňovateľom mladej umeleckej generácie v duchu marxizmu-leninizmu.

19. 8. 1958 zaslané Michailovičovi Jakovlevičovi Kaprunovi, generálny konzul SSSR, Bratislava

Domnievame sa v súlade s názorom s. Ďurajovej, pracovníčky IV. odd. ÚV KSS, že nejde o prejavy formálne protistranícke, avšak koncepcia spomínaných štyroch mladých autorov je svojím zameraním odtrhnutá od života, samoučelná a úpadková a tým odporuje linii strany. Je to literatúra á la Saganová, nasilu moderná v kozmopolitickom zmysle a nemá nič spoločného so socialistickou pokrokovou tvorbou.

V citovanej knihe Viléma Bernarda „Kde básníkum se poroučí“ sa o snahách podobných „programu štyroch“, ktorý mal byť v Mladej tvorbe zverejnený, hovorí:

„V Československu se postalinské období vyznačuje tím, že literatura je jedinou oblastí, kde skutečně nastal odvrát od dřívějších poměrů.“

A na inom mieste:

„Proto znovu nesmírně stoupá politický význam všeho, co se děje v literárním životě. Proto obrana toho poměrného uvolnění, které v literatuře nastalo, znovu staví literární pracovníky na přední místo v úsilí o obnovení národní svobody.“

Z týchto dôvodov sme celé 4. číslo Mladej tvorby predbežne zdržali a predložili na Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska s. Sloukovi s návrhom, aby súdruhovia doporučili redakcii zmeniť koncepciu celého čísla. Súduh Slouka sa s naším názorom stotožnil a záležitosť prejednal so šéfredaktorom s. Ferkom.

Po tomto jednaní redakcia vypustila niektoré kresby a príspevky na strane 12 – 14, básne Jána Stachu „Nový Telemachos“, „Svitane nad mestom“, „V kaviarni“ a poviedku Jozefa Mihalkoviča „Na plese“. Opis básní a poviedky prikladám na strane 7 – 16.

Okrem toho na prvú stranu pripravila stanovisko redakcie, ktoré údajne napísal s. Ferko. Stanovisko redakcie aj napriek kritickým náznakom nezaujíma k tvorbe uvedených štyroch autorov správne stranické stanovisko a do určitej miery iba obhajuje, prípadne vysvetľuje koncepciu čísla ako aj vystúpenie autorov. Citujem z redakčného článku:

„Teda autori, s menami ktorých ste sa na stránkach Mladej tvorby stretli už častejšie. Znamená prevážna väčšina ich príspevkov v tomto čísle, že sa redakcia vzdáva svojho práva a svojej povinnosti redigovať? Nie! Znamená to iba toľko, že v zmysle citovaného úryvku z posolstva ÚV KSČ k II. sjazdu spisovateľov sme umožnili autorom, ktorých myslenie a názory na umenie sú približne rovnaké, aby tieto názory mohli vysloviť súhrnnejšie a aby ich mohli doložiť pôvodnou tvorbou a vlastnými prekladmi... lebo s otvoreným náručím vítame každé novátorstvo, každý prejav protestu proti stagnácii v umení, smerujúci k zvýšeniu ideovej a umeleckej úrovne našej socialistickej literatúry, nekompromisne sa stavíme proti bezideovosti a bezduchému formalizmu. Ak teda – znova opakujeme – redakcia v niektorých veciach s autormi nesúhlasí a zaujme k nim rôznym spôsobom kritické stanovisko, nepochybuje o ich úprimnosti, nadaní a dobrom úmysle.“

Po týchto úpravách celá koncepcia čísla zostala v podstate nezmenená. Preto súduh Slouka prejednal celé číslo so s. Ferkom a súduhom Mňačkom. Podľa vyjadrenia s. Slouku bolo dohodnuté, že redakcia číslo pozmení, ktoré potom vydá v máji ako dvojčíslo 4 – 5, kde zverejní len niektoré ukážky tvorby uvádzaných autorov s jej stanoviskom, ktoré bude zodpovedať straníckej línii.

Pritom s. Slouka žiadal s. Ferku predložiť celé číslo pred vytlačením na prezretie, čo súduh Ferko prisľúbil.

Redakcia po tomto vypustila 14 strán. Niektoré nahradila pôvodnou tvorbou a prekladom sovietskych autorov a 4. číslo Mladej tvorby vydala. Súduh Ferko aj napriek prisľubu s. Sloukovi materiál nepredložil. Od s. Lingurského, pracovníka PV – Správy tlačového dozoru vyžiadal schvaľovacie číslo, pričom tvrdil, že celé číslo bolo s Sloukom schválené.

V Bratislava dňa 17. 9. 1957
Denné hlásenie č. 77
ČASŤ A:

1/ Zásah v časopise Mladé tvorba č. 8 – 9 1957 /Sväz slov. spisovateľov/

Redakcia uvedeného časopisu predložila ku kontrole úvodný článok pod názvom „Nevyhnutnosť vlastnej skúsenosti“, ktorý bol prakticky odpoveďou na pripomienky vyslovené v Stanovisku ÚV KSS k niektorým nesprávnym názorom a zjavom na ideologickom úseku a na referát s. Hendrycha na zasadnutí Ústredného výboru KSČ dňa 13. 6. 1957 na adresu Mladej tvorby.

V článku sa okrem iného hovorilo:

„Po druhé, že Mladá tvorba bola a je časopisom príslušníkov tej generácie, ktorá prežívala azda najviac otrasov a zmätkov.

Po tretie, že snaha vyrovnať sa s ostňami problémov viedla mladých autorov – prispievateľov Mladej tvorby – k pokusom riešiť aj také spoločenské a morálnoumelecké otázky, na ktoré im nestačili ani sily, ani možnosti.

Škoda, že časopisy a diskutéri, kritizujúci nedostatky príspevkov v Mladej tvorbe, nevychádzali vždy z podrobnej analýzy a namiesto k pravdivým uzáverom smerujúcej objektívnosti, uspokojili sa s povrchnými úsudkami o prenikaní pesimizmu, bezvýchodnosti a iných chorôb do línie Mladej tvorby, ba aj s neodôvodneným podozrievaním autorov. Takéto tvrdenia, snažiace sa z jednotných príspevkov vyvodit' uzáver, že ide o program, líniu časopisu, boli konjunkturalistické a falošné. Lebo len tak sa mohlo stať, že sa nikde neobjavili slová: to a to v Grečnerových, Mináčových, Škamlových článkoch je preto a preto zlé, to a to je zlé v poviedkach Blažkovej, Čeretkovej, Kota, to a to je zlé v básňach Skukáľkových, Mojíkových, Feldekových a iných – ale len všeobecné bohorovné administratívne /a ničím nepodložené/ výnosy: Mladá tvorba uverejnila rad /!/ nesprávnych príspevkov.“

Pretože citované tvrdenia sú v rozpore s horeuvedenými straníckymi dokumentami a pretože zásadný ton citovaného vyznieva nie ako vd'achná sebakritika za upozornenie na vyskytujúce sa závary na stránkach Mladej tvorby zo strany najvyšších straníckych miest, ale ako obžaloba pomerov na úseku literatúry u nás, bolo redakcii doporučená prepracovať článok.

Šéfredaktor s. Ferko s našimi pripomienkami súhlasil a článok prepracoval.

2/ Zásah v tom istom časopise

Nebol daný súhlas k zverejneniu článku V. Mináča „Ešte stále zamračené“ – Poznámky o próze v Mladej tvorbe.

Článok zaoberajúci sa prózou zverejňovanej v Mladej tvorbe nedvojzmyselne sa stavia na platforme nesprávnych názorov vyslovených v úvodnom článku tohoto istého čísla Mladej tvorby, ktoré boli citované v predošlom zásahu.

V článku sa medziiným hovorilo:

„Najpohodlnejšie je obžalovať autorov a usvedčiť ich – máme toľko obžalobných a usvedčujúcich nálepiek! Je tu aj výlučnosť videnia, aj netypičnosť, aj čierne okuliare, aj strata perspektív a tu aj pesimizmus a ohováranie skutočnosti – zbrojnica krátkozrakých je preplnená a stačí do nej siahnuť so zažmurávanými očami. To je najpohodlnejšie i najbezpečnejšie pre krátkozrakých; je to najnebezpečnejšie pre literatúru i pre samotnú skutočnosť. To je pokračovanie v ceste pretvárk, to je predlžovanie víťazstva fikcie o skutočnosti nad skutočnosťou samou, to je v dôsledku výchova k cynizmu a neviere...

... Je to generácia, ktorá počula nespočetne veľkých slov, ktorú sme živili masovým nadšením a skoro rajskými sľubmi o budúcnosti; je to mládež, ktorá stavala trate a priehrad, ktorá žila v prísnych, až prudérnych mravných normách, mládež ušľachtilá a sebaobetavá, pracovitá a čestná; ale aj mládež priveľmi sebavedomá a priveľmi hlučná pri tleskaní, mládež, ktorá priveľmi verila svojej sile a ktorá priveľmi stotožnila socializmus so sebou a s masovým hnutím, mládež jednostranne vzdelaná, zapálená, ale nepoznajúca. Možno povedať, že sme urobili všetko, aby táto generácia vstupovala do života bezbranná proti skutočnosti...

... A bola tu snaha vychovať akúsi masovú osobnosť, nezmyselná a nebezpečná snaha; mladí ľudia teraz v úzkostiach hľadajú vlastnú tvár. Má o tomto všetkom mladý spisovateľ mlčať? Nie a tisíc raz nie!...

Cesta z dezilúzie nevedie cez zamlčovanie, ale cez vypovedanie všetkého; mládež musí objaviť svoje skutočné postavenie vo svete, aby znovu našla zmysel svojho snaženia. Socialistické ideály sú dosť pevné a zdravé, aby vydržali akékoľvek skúmanie.“

Zásah v mesačníku *Mladá tvorba* č. 2 z februára 1957 /vydáva Sväz slovenských spisovateľov/

Na strane 33 po upozornení na nevhodnosť zverejnenia niektorých častí otváracieho prejavu Milana Rúfusa „Nástup generácie“, ktorý predniesol na otvorení výstavy mladých umelcov dňa 20. januára 1957, redakcia prejav prepracovala.

Opis prejavu príkladám.

Na strane 34 z článku Bohuslava Kováča „K studniciam života“ boli vypustené podčiarknuté časti odstavcov:

„Ale čože sa u nás hľadalo na nejakú osobnosť v kritike alebo v literatúre! Vezmite už len skutočnosť, že Michal Chorváth vo svojej knihe poukazuje na priam „zákonitosť“ nášho literárneho života: kritici /aj iní/ tančili tak, ako sa im pískalo.“

Súčasná literatúra /a tiež výtvarné umenie, ako o tom písal napríklad Ján Poliak v podnetnom článku „Atomizácia kultúry“ v *Slovenských pohľadoch* č. 12 1956, s. 12/ nie je inšpirovaná esenciou života, ale jeho penou a pokožkou. A často jej Mona Lizami a Laura-

mi sú suchá poučka, apriorná schéma a hrkotajúce vozíky bezfarebnej abstrakcie /spomeňme len poučku o zostrujúcom sa triednom boji u nás, na základe ktorej sa písalo o hromadách kulakov, pričom voľby vždy ukazovali, že 98% občanov je zo socialistickej zriadenie/“.

POVERENÍCTVO VNÚTRA Správa tlačového dozoru

Bratislava, 17. apríla 1957

Denné hlásenie čís. 36

Časť A :

1/ Zásahy v časopise Slovenské pohľady čís. 4.

Na strane čís. 411 – 418 nebol daný súhlas k zverejneniu článku od Emila Boleslava Lukáča „Šalda a Bratislava“.

Na strane čís. 394 – 400 nebol daný súhlas k zverejneniu článku od Ladislava Novomeského „Náš Šalda“.

V oboch prípadoch ide o politicky kompromitované osoby. Články boli prekonzultované s povereníkom vnútra s. Jeleňom a po jeho doporučení na Ústrednom výbore KSS, kde s. Kominár – pracovník odd. umenia, oznámil, že články zverejnené byť nemôžu. Vypustenie článkov bolo prejednané so zástupcom šéfredaktora, s. Bžochom, ktorý so zásahom nesúhlasil a odôvodňoval to v zásade rovnakými argumentami, aké sú uvedené v zápisnici redakčnej rady Slovenských pohľadov. Ďalej uvádzal, že z našej strany by bolo vhodné byť tolerantnými, aby sa týmto ľuďom dala publicita a že by to prispelo našej spoločnosti. Toto stanovisko E. Bžocha potvrdzuje aj Redakčná rada, ktorá STD poslala túto zápisnicu:

„Zápisnica zo zasadania redakčnej rady Slovenských pohľadov zo dna 13. IV. 1957:

Redakčná rada prerokovala otázku zastavenia článkov Emila Boleslava Lukáča a Ladislava Novomeského v 4. čísle Slovenských pohľadov, venovaných pamiatke F. X. Šaldu pri príležitosti výročia jeho smrti. Redakčná rada konštatovala, že Správa tlačového dozoru nemá námietok proti obsahu týchto článkov. Vzhľadom k tomu, že STD považuje za závadné len mená autorov, redakčná rada, opierajúca o nedávne vyhlásenia s. Širokého a s. Zápotockého /týkajúce sa Ladislava Novomeského/, je toho názoru, že uverejnenie týchto článkov by nebolo nijako závadné. V prípade článku Emila Boleslava Lukáča ide o príspevok, ktorým sa osvetľujú okolnosti strielania do poľnohospodárskych robotníkov v Košútoch a okolnosti okolo aféry J. E. Borra.

Podpísaní : M. Tomčík, v. r., V. Mihálik, v. r. a Milan Pišút, v. r.“

Na strane č. 3 v ankete, ktorú usporiadal Sväz slovenských spisovateľov proti pokusu s nukleárnymi zbraňami pod názvom „Vo vážnej chvíli“ nebol daný súhlas k zverejneniu odpovede básnika Milana Rúfusa.

Citujem odpoveď:

„Dlho sa už trápim ako to povedať. Ako s tým prísť k ľuďom. Každé slovo sa mi v najlepšom prípade zdá byť kompromisom medzi tým, čo cítim a čo som vyslovil. Keby sa už nestalo nič viac ako to, čo je i tak je to dosť na hanbu. Ľudstvo pozná od začiatku hrozné následky atómových zbraní. Ľudstvo už desať rokov vyrába atómové zbrane a neprestáva. „Musíme vyrábať, keďže naši nepriatelia...“ „Bolo by bláznovstvom nevyrábať, pretože všetci naši nepriatelia...“ Kruh. Musí byť východisko z tohoto kruhu. Inakšie dôstojnosť osudové sebaurčenie a sloboda človeka nie je nič viac ako sebaurčenie hovädka, chovaného pre bitúnok. Ba u nás by to bolo absurdnejšie, pretože o svojich jatkách vieme. Musí byť východisko. Život nie je pasca.

Treba s tým k ľuďom, pretože nikto iný im nepomôže. Zatiaľ neviem inakšie ako takto. Bojím sa slov na takú skutočnosť. Vždy som si prijal, aby ľudia, ak sa už v niečom musia podobáť zvieratám, podobali sa im v úcte k svojmu hlasu, ktorá im nedovolí užívať veľké slová inokedy, ako vo chvíľach veľkej radosti a veľkej úzkosti. Preto dnes hovorím ako občan po občiansky: Odstrániť hrozbu atómovej vojny je prvoradou úlohou ľudstva. Splnenie tejto úlohy nesmie byť viazané na nijaké podmienky. Má sa živým ľuďom rozpadávať telo od rádioaktívneho žiarenia, bude im asi jedno, či sa im rozpadáva v socializme, alebo v kapitalizme. To je jasné. I kapitalizmus i socializmus sú pre živých.

A atómová vojna je smrť ľudstva. Smrť, proti ktorej obraz zániku sveta z biblického Zjavenia Jánovho trpí nedostatkom fantázie.“

Podľa nášho názoru autor, vychádzajúc z pacifistického nazerania, hoci nepriamo v otázkach atómového zbrojenia dáva na jedno rovnítko socialistické a kapitalistické krajiny. Zásah bol prejednaný so zastupujúcim šéfredaktorom s. Proháckom, ktorý so zásahom nesúhlasil.

Vedúci PV – Správy tlačového dozoru:

Dr. Jaroslav Bächer

Prehľad najdôležitejších zásahov.

/Správa tlačového dozoru/

1/ Zásah v časopise Kultúrny život č. 20 /vydáva Sväz slovenských spisovateľov/

Na strane č. 1 v ankete, ktorú usporiadal Sväz slovenských spisovateľov proti pokusu s nukleárnymi zbraňami pod názvom „Vo vážnej chvíli“, nebol daný súhlas k zverejneniu odpovedi Dominika Tatarku.

Podľa nášho názoru Tatarka, vychádzajúc z „buržoáznej humanity“, naše spoločenské a štátne zriadenie dáva na rovnakú bázu s imperialistickými štátmi. Pritom stavia akýsi antagonizmus medzi pracujúceho človeka a štátnu moc u nás, keď hovorí: „... poslaním literatúry je predovšetkým brániť obyčajného občana... pred všemohúcnosťou štátnej moci, každej moci, ktorá vždy máva tendenciu zvečniť sa zbožštiť.“

Nevidí rozdiel medzi bojom za mier, ktorý vedie tábor socializmu, a tzv. „ochranou záujmov mieru“, hlásanou buržoáznu propagandou, a stavia nás do svetla, ako keby sme aj my boli zástancami politiky z pozície sily. Autor hovorí: „Keď sa nebudeme vzájomne obžalúvať; keď nebudeme váľať chybu iba na tých druhých, keď budeme hovoriť nie v mene mocenských koncepcií, ako ich predstavitelia,....

Zásah bol prejednaný so s. Proháckom, ktorý s našim názorom nesúhlasil a argumentoval tým, že odpovede s. Tatarku sú v súlade s líniou strany.

Dominik Tatarka

1. AKO NA MŇA ZAPÔSOBILI ZPRÁVY o pokusoch a ničivých následkoch nukleárných zbrani?

Ako na každého poddaného občana, ako na každého človeka, ktorý nechce nikoho ovládnuť ani spasiť, ktorý chce žiť ako živá povedomá uzlinka života v pláste života pokrývajúceho našu zem. Zapôsobili na mňa otrasne. Ale tieto otrasy burcujú ľudské povedomie. Áno, verím, že sila týchto otrasov je taká strašná, že je súčasne predzvesťou obratu v dejinách ľudstva.

2. V tejto – a zdá sa mi, že i v každej situácii – poslaním literatúry je predovšetkým brániť obyčajného občana, človeka, ktorý nikoho mocensky neovláda a ktorý žije z vlastnej práce. Má ho obraňovať pred všemohúcnosťou štátnej moci, každej moci, ktorá vždy máva tendenciu zvečniť sa a zbožštiť.

Čo by mali robiť vedci a umelci celého sveta...? Prijali sme výzvu, že by si mali umelci a vedci zasadnúť za okrúhly stôl. Vieme teda, čo máme robiť, nepochybujem, že by sa osvietené hlavy našej súčasnosti, vedci a umelci práve tak ako pracujúce masy všetkých národov, vedeli dohovoriť aspoň na tom, čo nám hrozí bezprostrednou skazou, že by ich hlas musel sa stať záväzným pre všetky vlády. Nevidím inej cesty. – Nuž nečakajme, poslúžme príkladom. Zasadnime si za okrúhly stôl. Keď sa nebudeme vzájomne obžalúvať, keď nebudeme váľať chybu iba na tých druhých, keď budeme hovoriť nie v mene mocenských koncepcií ako ich predstavitelia, ale sami za seba, v mene ohrozených národov a ľudstva, v mene vedy, v mene humanitných ideálov – dohodneme sa. Hlas umelcov a vedcov patričným spôsobom zaváži na vázkach v prospech mierového spolužitia národov. A už teraz – teraz, prv ako sa znova pokúsime sadnúť si za spoločný stôl – ukážme, skutkami presvedčme seba a svet, že človek, človek, ľudský život je – už teraz, nie v bližšej alebo vzdialenejšej budúcnosti – pre nás najvyššia, absolútna hodnota. Áno, od seba, naše spoločnosti vychádzajme.

Bratislava, 17. apríla 1957

Denné hlásenie čís. 34

Časť A :

1/ Vydavateľstvo Slovenský spisovateľ, Bratislava.

V cestopisoch spisovateľa Dominika Tatarku zo Švajčiarska, Francúzska, Anglicka a Mongolska pripravených, pre knihu pod názvom „Človek na cestách“ boli prevedené nasledujúce zásahy:

Na strane 8 autor vypustil podčiarknuté /slovo ukazovacie zámeno „Ti“ a nahradil slovom „Mnohí“. Text pôvodne znel:

„... Demokrati na tom základe chcú obnoviť poriadok, aký bol. A komunisti? Ti si zas myslia, že sa svet zaraz zmení podľa ich uznesení...“

Autor opravou, ktorú urobil na základe našej pripomienky, obmedzil rozsah významu pôvodného ukazovacieho zámena.

2/ Na strane č. 9 pre spresnenie doplní autor text slovom „Slovenského“ alebo „fašistického“. Pôvodne veta znela:

„... V zamrežovaných hraniciach štátu, ktorý bol väzením, človek sa mal ako dojča...“

3/ Na strane 25 autor vypustil podčiarknutú časť v texte, ktorá znela:

„... Múdrost' uspokojíť sa dosažiteľnými cieľmi priviedla túto krajinu k povýšenej istote, že sa už uskutočnilo kráľovstvo božie po kantónoch a municípiách, samozrejme, bez starobného a sociálneho poistenia, lebo sociálna starostlivosť v krajine voľnej konkurencie a podnikania nesmie konkurovať opatere božej.

V tom ohľade si Švajčiarsko dodnes zachovalo výslovne kresťanský základ spoločenského zriadenia. Ale buďme spravodliví. Nič iného nemáme v pláne ani my – po švajčiarskych skúsenostiach budeme iba dôslednejší...“

Na strane č. 111 vypustil autor úvodzovky a slovo republika. Text pôvodne znel:

„... Nemusím sa zrazu o nič starať, vo všetkom je o mňa postarané. Jediná moja starosť: spoliehať sa. Republika ma odváža na letisko v aute, kufriky z rúk berie, aby sa mi vraj srdiečko nenamáhalo...“

Posledná veta bude znieť:

„... Odvážajú ma na letisko v aute, kufríky z rúk mi berú...“

Na strane 112 autor prepracoval pôvodný text, ktorý znel:

„... Veru, samostatnosť spôsobuje iba zmätok. Čím dokonalejšie organizovaná spoločnosť, tým väčší zmatek spôsobuje každý samostatný krok...“

doplnením druhej vety slovami:

„aspoň také predstavy majú pozhnaní byrokrati.“

Na strane 113 vypustil autor podčiarknuté slová vo vete:

„... Ale prv ako som stihol prísť na koniec týchto svojich planých úvah, starostlivá republika odovzdáva ma, štátne batol'a, do rúk pôvabnej stewardky.“

Na strane 141 v texte: „... Ale keď si človek vybaví v myslí napríklad niektoré lip-tovské dediny a ich ľudí, povie si, že tam, v hlavách Liptákov, tkvie veľmi konkrétny, omnoho konkrétnejší cieľ života, než aký hlásame v školách, tlači, verejných prejavoch.“

Autor doplnil vetu takto:

„... v tlači, v niektorých verejných prejavoch.“

Na strane 142 boli vypustené podčiarknuté časti v texte:

„... Poľskí intelektuáli, sa mi zdá, začali o tom uvažovať prví, že oni v Poľsku a my ostatní, v ľudovej demokracii, trpíme čudným stihomamom a náramne si na ňom zakladáme, že totiž naraz máme všetko nové. Okrem nového spoločenského a nového cestovného poriadku máme časopisy „Nový“ život, „Novú“ kultúru, „Novú“ scénu, novú inteligenciu, nových básnikov, nový kvasný a liehový priemysel, novú a najpokrokovejšiu literatúru, nové divadlo, nový film, nové kádre, nových ľudí, nové metódy, miesto starej polície a súdnictva novú bezpečnosť a nové súdnictvo, miesto starých spolkov nové sväzy, miesto starých orgánov, miesto starého parlamentu nové orgány a nový parlament, miesto starej ideológie novú ideológiu, miesto Vetejnej a Fazulovej ulice ulicu nového mena, miesto starej huty, lazov a ciest huty, lazy, cesty a chodníčky nových mien.“

Autor nahradil začiatok vety, ktorý bol vypustený, slovami:

„... Po desaťročných skúsenostiach života v ľudových demokraciách pobadali sme, že trpíme... „

Na strane 157 bolo vypustené podčiarknuté slovo vo vete:

„... Jedny vravia, že za všetko sú zodpovedné naše vládnuce triedy, druhé, že čudessný kult osobnosti...“

Na strane 158 boli vypustené podčiarknuté slová vo vete:

„... už sadli si najprv politici za okrúhly stôl. Akiste im to osobne nemuselo byť najpríjemnejšie, než si predtým nadávali do krvavých psov...“

Autor prepracoval vetu tak, že vypustenú časť nahradil slovami:

„... Povárali si kade čo...“

Na strane 163 bolo doporučené autorovi, aby prepracoval text tak, že by z textu boli vypustení reakční a kompromitovaní spisovatelia. Citujem pôvodný text:

„... a okrem toho, žena práve privítala Konštantína Fedina a posadila ho proti staručkému André Gidovi. Stôl pri týchto dvoch zaujali už poľskí spisovatelia všetkých táborov, odtienkov a skupín domácich i emigrantských. Proti predstaviteľovi najpokrokovejšej literatúry sveta Michailovi Šolochovi ochotne, ba so zjavným potešením sadol si predstaviteľ najreakčnejšej literatúry sveta, ako u nás známo, literatúry americkej, Ernest Hemingway. Il'ja Erenburg akoby nič prijal miesto pri stole, pri ktorom sedí aj Arthur Koestler, vychýrený u nás iba ako protisovietsky štváč. Stôl českého básnika Nezvala zdá sa výnimkou. On a Aragon a pekná lady sa neformálne zatiaľ bavila. Ale tu zrušená hostiteľka pod pazuchy drží a vedie hneď dvoch, básnika z Československa Novomeského a André Malrauxa. Poznámá veľmi milo: Básnik Nezval, vediem vám priateľov. Poznáte ich?“

Na strane 165 bolo vypustené podčiarknuté slovo vo vete:

„... Keď atléti uznávajú za prijateľnú podmienku stretnutia čosi ako olympijský limit, nuž i naši spisovatelia musia prijať určitú konvenciu medzinárodného styku: nepolitickosť...“ a nahradené slovom „slušnosť“.

Na strane 255 autor bol upozornený na nesprávne zalomenie obrázku znázorňujúceho nejakého božstva z mongolskej mytológie, ktorý patrila k textu na str. 250 – 251. Zaradenie uvedeného obrázku na str. 255 v súvislosti s textom by bolo urážkou pre mongolský pracujúci ľud.

Naše pripomienky boli prerokované so šéfredaktorom vydavateľstva Slovenský spisovateľ, spisovateľom s. Ivanom Kupcom na dvakrát.

Pri prvom jednaní so s. Kupcom, ktoré trvalo cca 4 hodiny, sme poukázali na závažné časti knihy, ktoré s. šéfredaktor toho istého dňa prejednal s autorom s. Dominikom Tatarkom.

Pri druhom jednaní, ktoré trvalo taktiež cca 4 hodiny, s. Kupec nám oznámil, že s. Tatarka je nám povďačný za naše pripomienky týkajúce sa textu na strane č. 25, obrázku na strane č. 255 a niektorých iných. Zároveň nám s. Kupec povedal, že s. Tatarka súhlasí s našimi pripomienkami pokiaľ sa týkajú pojmov, avšak nesúhlasí s pripomienkami na strane č. 111, 112 a 163. Napriek tomu, že sme nedosiahli dohodu o pripomienkach k stranám 111, 112 a 163 previedli sme na nich zásahy. Z celkového počtu pripomienok sme sa dohodli v 10 prípadoch.

Vedúci FV – Správy tlačového dozoru:

Dr. Bächer

Edičná poznámka:

Zverejnené materiály sú autentickým prepisom dokumentov Správy tlačového dozoru (STD), preto v textoch neboli vykonané žiadne štylistické a gramatické opravy. Tomu je prispôsobená aj celková grafická úprava textov. Dokument je prílohou štúdie Cenzúra na Slovensku v druhej polovici päťdesiatych rokov (Aktéri a dokumenty).

Materiál edične pripravil Pavel Matejovič.